

ІНФРАСТРУКТУРА ЯК СИСТЕМА СИСТЕМ В КОНТЕКСТІ ПАРАДИГМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Харічков С.К., д.е.н., проф.
зав. кафедри менеджменту ОНПУ
Лукьянова Ю.О., аспірантка ОНПУ
Толмачов С.С., аспірант ОНПУ*

Мета презентованої роботи – розкриття концептуально-методологічних аспектів трактування та визначення стратегічних підходів до розвитку інфраструктурного комплексу економіки України.

В основі методичного підходу до розкриття теми дослідження використано прийом взаємопов'язаного логічного аналізу певного комплексу основоположних, з точки зору авторів, тез, що конструктивно інтегрують уявлення проблем.

Теза перша: сталість – сучасна загальноцивілізаційна парадигма розвитку.

У вересні 2015 р. на Саміті ООН зі сталого розвитку в рамках 70-ої сесії Генеральної Асамблеї ООН лідери 193 країн ухвалили Цілі сталого розвитку (ЦСР) – цільові орієнтири з показниками майбутнього глобального розвитку. Ними було замінено Цілі розвитку тисячоліття, які було затверджені Декларацією Тисячоліття ООН у 2000 р., і термін досягнення яких минув у 2015 р.

За визначенням Міжнародної (Світової) Комісії з навколишнього середовища і розвитку, мета сталого розвитку – задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка не враховує небезпеку погіршення стану довкілля від розвитку за екстенсивною моделлю.

ЦСР ухвалені на 2015–2030 роки. Вони містять 17 таких глобальних цілей: 1. Світ без бідності; 2. Світ без голоду; 3. Хороше здоров'я та добробут; 4. Якісна освіта; 5. Гендерна рівність; 6. Чиста вода і санітарія; 7. Доступна та чиста енергія; 8. Гідна праця та економічне зростання; 9. Промисловість, інновації, та інфраструктура; 10. Скорочення нерівності; 11. Екологічно чисті міста і спільноти; 12. Відповідальне споживання та виробництво; 13. Протидія зміні клімату; 14. Безпечне використання океанів; 15. Безпечне використання землі; 16. Мир, справедливість та сильні інститути; 17. Співробітництво заради сталого розвитку.

Особливості ЦСР полягають у наступному:

– ЦСР об'єднують усі складові суспільства (влада, приватний сектор, громадянське суспільство);

– ЦСР забезпечують досягнення інклюзивного сталого розвитку за його складовими (економічна, соціальна, екологічна та інституційна);

- ЦСР спрямовують зусилля на розв'язання критично важливих проблем;
- ЦСР взаємно посилюють ефект досягнення кожної окремої цілі;
- ЦСР є зрозумілими для людей і такими, що легко інтерпретуються;
- ЦСР спираються на громадську думку і пріоритети, виявлені в процесі національних консультацій та соціологічних досліджень;
- ЦСР визначають завдання з чіткими рамками для моніторингу (показники, базовий рівень, цільовий орієнтир для досягнення).

Зобов'язання України досягти ЦСР є стрижнем глибоких соціально-економічних перетворень у країні та основою для нового глобального партнерства.

Теза друга: триєдина соціо-еколого-економічна система – уніфікована модель сталого розвитку.

Сталий розвиток обумовлений характером процесів відтворення стану трьох базових (ключових) компонентів: економічної, соціальної та екологічної.

Кожен з них має оригінальні, притаманні тільки йому, власні виміри розвитку: швидкість, темп, цикл. Загалом, саме поєднання та спільна взаємодія означених трьох складових компонент в єдину – соціо-еколого-економічну систему (будь-якого масштабу) – визначає її як уніфіковану модель сталого розвитку.

В будь-якому випадку концепція соціо-еколого-економічної системи дає підґрунтя розглядати її з точки зору «системи систем». Чи то в зоні «абсолютного сталого розвитку» (трикомпонентний перетин та взаємодія економ-систем, соціо-систем та еколого-систем), чи то в зонах «бінарного сталого розвитку» (зони попарного перетину та взаємодії означених трьох систем), чи то в зонах «однокомпонентного сталого розвитку» (окремо для кожної з трьох означених систем) методологічно можна визначити наявність «корінного» елементу системної поведінки та оточуючого і забезпечуючого його функціонування середовища, яке становить «інфраструктуру системи».

Теза третя: інфраструктура як система систем.

Базуючись на класичних принципах єдності та взаємодії функціонально-компонентних складових структури будь-якої складної соціо-еколого-економічної системи, в якості її складових блоків слід розглядати корінну структуру (соціум, економічне та природне середовище), яка має своїм функціоналом безпосередньо здійснити матеріалізацію процесу розвитку систем, та інфраструктурну оболонку системи, роль якої полягає у забезпеченні ефективного функціонування суб'єктів корінної структури загалом.

Будь-яка складна система певним чином структурована і включає в себе комплекс підсистем. Як система в цілому, так, і її окремі підсистеми виконують певну сукупність субординованих функцій. Функції взагалі – це спосіб відправлення сутності системи або її окремих підсистем. Існує цільова функція всієї системи, яка виражає загальну спрямованість її розвитку, і інші важливі функції, що характеризують її існування і розвиток як єдиного цілого. У той же

час окремі підсистеми даної системи виконують свої специфічні функції, в залежності від ієрархії їх взаємодії з системою в цілому і між собою.

Система характеризується наявністю своїх об'єктів, суб'єктів та їх взаємодії, що забезпечує відтворення та розвиток системи. З цієї точки зору інфраструктура це підсистема, як сукупність елементів, які забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи. З цього визначення випливає, що інфраструктура, як якась підсистема в іншій системі, покликана, по-перше, забезпечити функціонування взаємозв'язків між елементами самої системи, до яких відносяться її об'єкти і суб'єкти. Саме в цьому полягає її основна функція, яка, очевидно, має пасивний характер. Але обмежитися визнанням цієї обставини не можна. Крім забезпечуючої функції, інфраструктура одночасно виконує регулюючу функцію, певним чином впорядковуючи взаємодію елементів самої системи. Слід зазначити, що аналіз інфраструктури може здійснюватися на кількох рівнях. Так, має сенс розмежовувати глобальний, національний, регіональний і локальний рівні інфраструктури. Таким чином, інфраструктура – це сукупність елементів, які забезпечують безперебійне багаторівневе функціонування системних взаємозв'язків на різних ієрархічних рівнях. Кожна з виділених функцій характеризується певними рисами чи властивостями.

Забезпечуюча функція по своїй суті є функцією внутрішньою, що характеризує сутність і безпосереднє призначення інфраструктури. Як вже зазначалося, така функція має пасивний характер. Регулююча функція як би виростає з забезпечує, є її продовженням, але її властивості інші, прямо протилежні. Перш за все, вона носить зовнішній характер. У цій своїй якості дана функція є активною, що особливо помітно в перехідних економічних системах. Обидві функції нерозривно пов'язані і не можуть реалізуватися одна без іншої. Результатом їх взаємодії є певний синтетичний ефект, який можна визначити як оптимізацію взаємодії у соціо-еколого-економічних системах.

Теза четверта: розбудова інфраструктурного сектору – стратегічне завдання економіки України.

Враховуючи надзвичайно актуальну значущість системної модернізації національної економіки, зокрема її інфраструктурного сектора, ми розглядаємо перспективу запровадження проектного підходу для вирішення цих завдань, які можуть забезпечити пріоритетність стратегічних інтересів суспільства перед інтересами і потребами, які диктує повсякденна практика. Як відомо зі світового досвіду, саме в рамках проектів спостерігається досягнення визначеності її прогнозованості державної політики та створюється підґрунтя для здійснення злагоджених дій держави та бізнесу в напрямку реалізації суспільно значущих завдань розвитку.

Узагальнення наявних наукових обґрунтувань, аналітичні напрацювання експертного середовища та накопичений світовий й вітчизняний досвід вирішення проблем модернізаційних зрушень в економіці, її реальному секторі та інноваційній сфері, за умови врахування економічної та управлінської

специфіки стратегічних цільових функціоналів інфраструктурного сектора національної економіки України, можна запропонувати контури концептуальної моделі розбудови інфраструктури у форматі Національного проекту.

Політика розбудови інфраструктури у форматі Національного проекту має відповідати наступним основним критеріям відбору Національних проектів:

- системність впливу на економіку, який полягає у підвищенні рівня конкурентоспроможності, стимулюванні економічного зростання, наявності значного міжгалузевого мультиплікатора, сприяння зміцненню макроекономічної стабільності;
- довгостроковість реалізації та тривалість досягнутого ефекту;
- соціальна резонансність: відчутність результатів проекту для поліпшення якості життя значного прошарку громадян;
- орієнтованість на модернізацію економічної, соціальної, правової систем, що вимагатиме досягнення цілей проекту через здійснення необхідних реформ у зазначених сферах;
- сприяння капіталізації та використанню вітчизняного ресурсу, що обумовлює орієнтацію проекту на зміцнення національної економічної незалежності, забезпечує його відносну автономність щодо коливань світової економічної кон'юнктури;
- наявність широких можливостей інтеграції в рамках реалізації проекту зусиль держави і бізнесу, що потребує наявності потенційної комерційної привабливості проекту.

Виходячи з вищенаведеного, очевидно, що джерелом ресурсів для реалізації національних проектів має бути поєднання та залучення бюджетних коштів та коштів приватних вітчизняних та іноземних інвесторів на підґрунті відповідної заохочувальної та інформаційно-методичної політики держави, а також ймовірно залучення коштів міжнародних організацій, призначених на підтримку структурних реформ в Україні.